

ФОНЕТИЧНІ ТА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛЕКТІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Іваніселі О.В., студентка групи ФАМ-01-17з, VI курс, спеціальність «Філологія (німецька мова)»

Науковий керівник: Сажко Л.А., професор кафедри германської філології, кандидат педагогічних наук

Стаття присвячена вивченню діалектних особливостей сучасної німецької мови на рівні фонетичних і лексичних змін. Діалектні утворення виявляють інновації і характеризуються різноманітністю лінгвальних форм на всіх рівнях своєї системи. Досліджується поняття територіального діалекту і його співвідношення з сучасною літературною німецькою мовою. Компаративний аналіз розкриває факти відхилення від нормативного стандарту літературної німецької мови Німеччини, особливо в області фонетики і лексики.

Ключові слова: німецька мова, діалект, фонетика, лексика, спільне та відмінне.

Постановка проблеми. У вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці значна увага приділяється актуальним питанням мовної діалектології, закономірностям розвитку підсистем мови, мовленнєвої поведінки представників певної мовної спільноти, пошуку рушійних чинників варіювання мови (Р. Аванесов, О. Армаліте, О. Бродович, О. Бубеннікова, Л. Калнинь, М. Маковский, Е. Мячінская, Д. Шахбагова, О. Швейцер, Дж. Брук, Дж. Чемберс, П. Традгіл, М. Уейклін та ін.). Поряд з цим, зростає інтерес науковців до питань зв'язку мови з національною ментальністю й індивідуальністю її носіїв, який і сприяє поглибленому розгляду та підтримці територіальних діалектів.

Аналіз досліджень та публікацій. Вивчення діалектів базується традиційно на розгляді досить вузьких аспектів. Так, переважну більшість досліджень діалектів спрямовано на вивчення засобів фонетичного рівня (О. Міхалєва, О. Присяжнюк, І. Єршова, А.Озієва, М. Трубецкой, У. Віерек, А. Грімсон, Дж. Мілрой, Л. Мілрой та ін.). У лінгвістиці відомі й праці, присвячені

винятково розгляду лексичних (Т. Вільчінская, О. Лужаниця, Г. Коротаєва, Л. Бурбано-Елізондо, Дж. Брук, В. Скит, Б. Странг та ін.) та граматичних особливостей діалекту (Дж. Біл, Л. Андервольд, Дж. Снелл та ін.) У діалектології з'являються також праці (напр., А. Коновалов, А. Мінасян, Дж. Біл та ін.), у яких досліджуються мовні засоби всіх рівнів діалекту, що, на жаль, розглядаються здебільшого як окремі елементи його структурного наповнення.

Вивчення сучасною наукою діалектів німецької мови як мовних форм не завершено повністю. Невелика кількість робіт з даної тематики не дає можливості повного вивчення поставленого питання, а, зокрема, діалектних особливостей сучасної німецької мови на рівні фонетичних і лексичних змін. Відтак *метою статті* є виявлення фонетичних і лексико-семантичних особливостей основних німецьких діалектів.

Виклад основного матеріалу. Територіальні особливості кожної мови полягають, здебільшого, у вимові звуків, слововживанні, граматичних формах і в синтаксичних конструкціях. Зрозуміло при цьому, що тільки у країнах, де територіальні діалекти вважаються престижними (наприклад, Німеччина або Швейцарія) або відношення до територіальних різновидів мови є байдужим (як, наприклад, у США), вживання територіальних діалектів менше пов'язано із соціальними класами, а самі вони мають більш «чистий» територіальний характер. На відміну від цього, у більшості мовних спільнот сучасні територіальні діалекти одночасно є й соціальними, оскільки ними розмовляють, в основному, нижчі верстви населення [1: 31].

Визначення поняття «діалект» з позиції функціонального підходу містяться у лінгвістичних словниках та класичних працях лінгвістів середини ХХ століття. У лінгвістичному енциклопедичному словнику, зокрема, поняття «діалект» (від грецького дієслова "говорити, висловлюватися") визначається як різновид тієї або іншої мови, який використовується у якості засобу спілкування особами, пов'язаними тісною територіальною, соціальною або професійною спільністю [2, с. 132].

Сьогодні в Німеччині німецька мова представлена трьома основними формами: літературною мовою, діалектами і побутово-розмовними типами мови, відомими під збірною назвою *Umgangssprache*. Протиставленими одиницями ієрархії, що утворюють граничні рівні «поля напруженості» (*Spannungsfeld*), є літературна мова і діалекти, які постійно взаємодіють одне з одним. Наслідком їх взаємодії, так званим проміжним шаром (*Zwischenschicht*), є побутово-розмовна мова, що представляє найпізнішу мовну формацію серед згаданих вище.

Діалекти – поняття глибоко історичне, ступінь їхньої стійкості в різних країнах пояснюється конкретно-історичними умовами. У Німеччині, незважаючи на феодальну роздробленість, що тривала певний час, діалекти вважались процесом дуже складним і суперечливим. Проте вони зберегли свою головну роль набагато довше, ніж в інших мовах. При формуванні писемної мови витіснення діалектів відбувалося дуже повільно. Переплітаючись в єдину мову в процесі розвитку загальнонаціональної мовної норми, частина діалектних явищ, особливо в області лексики, увійшла в національну мову. Фонетичні, словникові та граматичні особливості місцевих діалектів виявилися дуже стійкими протягом всієї історії розвитку загальнонаціональної мови, істотно пояснюючи шляхи формування літературної мови і взаємини між історією мови та історією народу. В багатьох регіонах Німеччини діалекти втратили свою початкову функцію повсякденного спілкування. Вони конкурують з іншими варіантами, що також вказують на територіальну прив'язаність, але характеризуються значним ареальним розповсюдженням, пов'язаним з цим ступенем надрегіонального розуміння і об'єднані загальною назвою розмовно-побутова мова.

У той час як деякі варіанти німецької стали виходити з ужитку, в німецькомовній спільноті стали з'являтися нові діалектні утворення: наприклад, розвиток так званих *Verkehrsdialekte* (міжрегіональних варіантів діалектів), а також загальна тенденція до вживання розмовної німецької, що поєднує в собі елементи з різних діалектичних груп. Деякі лінгвісти також

відзначають зростання «престижу» діалектів. Багато носіїв німецької, в тому числі міські жителі і представники інтелектуальної еліти, мають звичку додавати в своє мовлення на Hochdeutsch деякі діалектні слівця або вирази, щоб урізноманітнити або додати йому емоційного забарвлення.

В історичному сенсі можна говорити про низку ланок, що ведуть від діалекту до літературної мови. До найбільш характерних належать так звані міські діалекти. Вони характерні тим, що в них усунені найбільш яскраві фонетичні, граматичні та лексичні ознаки діалекту, але зберігаються інші його особливості. Прикладом такого діалекту є берлінський діалект у північній Німеччині. В основі – нижньонімецький діалект, але завдяки швидкому розростанню Берліну як столиці, впливу школи, преси, військової служби тощо, діалект все більше наблизився до літературної мови і поступово ознаки нижньонімецького діалекту збереглися лише в артикуляції і ряді окремих слів та ідіом. І той факт, що сучасні берлінці в усному спілкуванні часто плутають форми давального і знахідного відмінків особових займенників (наприклад, *mir* замість *mirch* і навпаки). Це пояснюється тим, що берлінський діалект, як усі нижньонімецькі, мав тільки одну форму для давального і знахідного відмінка – *mir* [3:42].

У середній і південній Німеччині відмінності між народним говором і літературною мовою досить незначні, тому що літературна мова утворилася з середньонімецької та нижньонімецької. Швейцарці та жителі північної Німеччини вивчали літературну мову майже як чужу мову, тому вони говорять набагато коректніше, ніж жителі тих областей, де народний говір сам по собі ближчий до літературної мови.

Діалекти німецької мови виявляють широкий спектр варіювання. Основу для первинної диференціації німецьких діалектів становить ступінь їхньої присутності в другому верхньонімецькому зсуві приголосних, подальший розвиток в їх фонологічній системі загальнонімецьких глухих проривних [p, t, k].

За цим критерієм розрізняють два основних діалектних ареали: Hochdeutsch (верхньонімецький), Niederdeutsch (нижньонімецький) [10: 31]. Зміна проривних приголосних [p, t, k] торкнулася, в першу чергу, верхньонімецького ареалу [6]. У процесі зсуву загальнонімецьке [t] на початку слова, а також в середині або в кінці слова після приголосного і в подвоєнні переходило у верхньонімецькій в африкату [ts]: «holt» – «holz»; «Tid» – «zeit». У інтервокальній позиції, а також в кінці слова після голосного загальнонімецьке [t] трансформувалося в [s]: «groot» – «groß»; «Late (n)» – «lasse (n)». У свою чергу, загальнонімецькі [p] і [k] в інтервокальному положенні і в кінці слова після голосного розвинулися у всіх верхньонімецьких діалектах в [f], [x] і [ç]; «slape (n)» – «schlape (n)»; «make (n)» – «mache (n)».

У верхньонімецькому діалектному ареалі за ознакою зсуву старого загальнонімецького [p] в африкату [pf] розмежовуються два субареали: Oberdeutsch (південнонімецький), Mitteldeutsch (середньонімецький). До південно-німецького субареалу традиційно відносять ті діалекти, в яких початкове [p], подвоєне [pp] всередині слова, а також [p] в поєднанні з [m] піддавалися зсуву в африкату [pf], наприклад, «apfel» – «appel»; «Dampf» – «damp». Ще однією розпізнавальною ознакою цих діалектів є форма зменшувального суфікса «-chen». У діалектах південного субареалу представлені різні види суфікса, що включають елемент [l] (-el), наприклад, «mannl», «mannel», «mannerl», «männle», тоді як в середньонімецькому субареалі трапляється в основному суфікс -ch (n). У південно-німецькій області чітко протиставляються одна одній дві діалектні зони: Bairisch-Österreichisch (баварсько-австрійська) на сході і Fränkisch-Alemannisch (франксько-алеманська) на заході.

Баварсько-австрійське наріччя у свою чергу розмежовується на три діалекти: 1) Nordbairisch (північно-баварський), 2) Mittelbairisch (середньо-баварський), 3) Südbairisch (південно-баварський). Всі баварські діалекти володіють певними ознаками фонетичного ладу. Для них характерні такі особливості вимови:

- тверді приголосні p, t, k в баварському діалекті вимовляються швидше м'яко (Bäda – Peter, Disch – Tisch). М'які приголосні (в середині слова між голосними) вимовляються ще більш м'яко (Kaiwe – Kälbchen, Loawe – Laib);

- на початку слова поєднання букв sp переходить в schp, а st в schd;

- після голосних, перш за все після e та i, r вимовляється як ea або ia.

Також звук l вокалізується, і вимовляється як o і u (Soidad – Soldat, Schui – Schule);

- дифтонг ei переходить в баварських діалектах в oa (Schdoa – Stein, Loada – Leiter). На противагу до цього, наприклад, в словах mein, dein дифтонг не переходить в тоа, doa, а залишається mai, dai;

- прості голосні, як i, u, ü також переходять в ia (Krieg – Griag), u в ua (Wut – Wuad), а ü в ia (Brüder – Briada);

- в кінці слова після голосних звуків назальні звуки зникають (schön – sche, klein – gloa, Mann – Mo, an – o);

- перед довгими звуками (голосні, m, n, r, l, h, v, f, s) приставка ge- редукується в g- (gearbeitet – gabad, gemacht – gmachd). Це правило діє також для іменників, прикметників і прислівників (Gesicht – Gsichd, gesund – gsund);

- перед проривно-вибуховими звуками (p, t, k, b, d, g) приставка ge- повністю зникає (gekocht – kochd, getan – doa, geblieben – blim);

- у суфіксі -en голосний -e в баварському діалекті зазвичай скорочується. Якщо приголосним є проривно-вибуховий звук (b, d, g), він також зникає (wir geben – mia gem, wir legen – mia leng, wir baden – mia bon);

- після носових звуків голосний зберігається, але переходить в -a (в окремих випадках в -ga) (wir schwimmen – mia schwimma, wir gehen – mia genga);

- при вокалізації приголосного звука r, звук r вимовляється як a (Vater – Foda, Mutter – Muada, Bruder – Bruada);

- як і при вокалізації r, вокалізація l відбувається повністю після голосних заднього ряду a, o, u (Soldat – Soidad, er soll – ea soi, Tulpe – Duibbn,

also – oiso, kalt – koid); після голосних переднього ряду i, e (Milch – Muich, viel – fui, Brille – Bruin, schnell – schnei);

- іменників з закінченням -e в баварських діалектах на відміну від стандарту німецької мови не існує (Nase – Nosn, Strasse – Strass, Suppe – Subbn).

Лексика баварського діалекту багата, вона часто носить вузько регіональний характер і не має аналогів в сучасній літературній німецькій мові, тому для її передачі необхідний спеціальний переклад. Багато баварських слів доводиться перекладати описово, роз'яснюючи, що мається на увазі. Дане твердження відноситься до багатьох шарів лексичного рівня системи баварського діалекту.

Однією з найбільш помітних рис баварського діалекту є використання особливих форм привітання і прощання: servus!, griäß God!, pfiā God!, griäß Eana, (af) Widaschaung!, gua (d) Moang!, guan'Åmd!, guade Nācht / guad 'Nacht!; які відповідають формам стандарту німецької мови: hallo!, grüß euch!, guten Tag!, Grüß Gott, auf Wiedersehen!, guten Morgen!, guten Abend!, gute Nacht.

Позначення днів тижня: Ertag, Ergetag – "Dienstag", Pfinztag – "Donnerstag", що є старовинними кальками відповідних давньогрецьких назв, проникли в давньоверхньонімецьку мову в часи готів [8: 123].

Крім того, баварський діалект відзначається багатством синонімів для вираження різних понять. Наприклад, слово Liege, яке в баварському діалекті представлено низкою синонімів – Bettstoff, Diwan, Sofa. А для стандартного німецького слова Mund в баварському діалекті існує цілий ряд синонімів, що відрізняються своєю стилістичним забарвленням: Mei, Goschn, Goschal, Båbbn, Lêtschn, Fotzn.

Аналізуючи групу південних діалектів, розглянемо такі діалекти верхньофранкської підгрупи: алеманські / швейцарські (алеманський, альгойський, швабський), баварські (баварський діалект).

Баварський діалект поширюється по всій території Баварії, в Австрії (крім Форарльберга, де переважає алеманське наріччя), на півдні Тіроля, в декількох областях Швейцарії і в Шопроні Угорщини.

Особливістю баварської говірки є те, що голосними -а та -о баварці замінюють всі інші голосні літери. Наприклад, фраза «Ich heisse» буде писатися баварським діалектом «I hoas». Виняток полягає в тому, що голосні в позначеннях кольорів залишаються колишніми. Наприклад, «weiß» у баварському діалекті буде «weiß».

Відсутність умлаутів – характерна риса для баварців. Наприклад, «miad – müde», «Gligg – Glück», «iber – über» [5].

Сьогодні алеманський діалект є сумішшю німецьких, кельтських мов, а також галло-римських, італійської мови та іврити. На фонологічному рівні алеманські діалекти мають такі характерні відмінності в порівнянні з літературною мовою:

1. Довгота і короткість голосних. Наявність коротких голосних у відкритому складі, наприклад: [lɛsā] – lesen, [ʃtɛlā] – stehen. Для алеманського діалекту характерна наявність довгих приголосних, при цьому довгота голосного і довгота приголосного не залежать одне від одного, однаково можливі [lɛsā] – lesen і [ɛsā] – essen. Будь-яке односкладове слово з закритим складом піддається подовженню. При цьому першопочатково двоскладові форми залишаються короткими там, де наявність довгого голосного перешкождала подовженню за загальним законом, наприклад: [dīʃ] – Tisch / [diʃ] – Tische, [sīds] – Sitz / [sitsɔ] – sitzen.

2. Характер приступу голосних. Голосні в потоці мовлення мають слабкий приступ. Відсутність сильного приступу створює можливість специфічного розподілу на склади, при якому приголосний між двома голосними відноситься в потоці мовлення до подальшого голосного, навіть якщо він стоїть в кінці попереднього слова і належить до його звукового складу, наприклад: [lɛɔbikon-daot] – «lebendig und tot».

3. Умлаут. Делабіалізація і лабіалізація. Відсутній [y] (умлаут у короткий) перед старим гемінатом kk (gg, kx): [bruk] – Brücke, [rugɔ] – Rücken. Менш поширений і умлаут перед суфіксами, особливо у іменників на -er, наприклад: [burgɔr] – Bürger. Алеманські діалекти відносять до делабіалізованих діалектів.

Лабіалізованим голосним літературної мови [ø:], [œ], [y:], [y] і дифтонгу [œ] відповідають тут [ē], [e], [ī], [i], [ai] [āi] і їх пізніші діалектні відповідники; сюди входить дифтонг ið, який не зазнавав монофтонгізації, наприклад: [miðd] – müde, [glik] – Glück.

4. Ненаголошений вокалізм. Повне випадання кінцевого редукованого [ð], наприклад: [hait] – heute, [miðd] – müde. У закінченнях і суфіксах широко зберігся ненаголошений i, наприклад: [pūri] – Bäuerin, [hūsɪ] – Häuschen. Часткова редукція словотворчих суфіксів, що мають другорядний наголос, наприклад: sam> / sm: [haelsm] – heilsam; bar> br: [waxbr] – wachsam; heit> ðt: [gwōnðt] – Gewohnheit. Редукція других компонентів складних слів при втраті ними смислової значущості та, як наслідок цього, фонетичної самостійності. Компоненти складних слів, семантика яких стерлася і зблідла, уподібнюються найчастіше до суфікса -ig, наприклад: [fr̥ðidiç] – Freitag, [Lebdiç] – Lebtage. Випадання переднаголосного e перед проривними. Редуковані ge-, be- тут виступають як сильні k-, p-, наприклад: [ksɪ] – gesehen, [kʃtr̥aft] – gestraft.

5. Консонантизм. Пересування k> ch- [x-] на початку слова, а також перед n з випаданням носового і знаменитим розтягуванням попереднього голосного, наприклад: «Kind»> chind – [xint]; «Trinken» > tr̥iche (n) – [trix]. У нижньоалеманському діалекті k переходить в kx: «Kind» > kxind – [kxint].

Лексика в алеманському діалекті досить важка для вимови і майже не має синонімів в літературній німецькій мові. Наприклад, itte (nicht), zfuhl (faul), gäl (gelb).

Швабський діалект поширюється на півдні-сході Баден-Вюртемберга, на південному заході Баварії і в Тіролі в Австрії. Відмінності між швабським діалектом і літературною німецькою величезні. По-перше, відбувається заміна умлаутів. Замість ü-laute вживається буква e, а замість ö-laute – буква i. По-друге, тверді приголосні p, t, k читаються і вимовляються як м'які b, d und g. По-третє, буквосполучення sch замінене на s або st, наприклад, Obst – (шв.) Obest.

На думку А. Баха, однією з найважливіших характеристик швабського діалекту є «стислість висловлювань», що проявляється в скороченні аффрикат,

спрощенні або скороченні консонантно-вокалічних форм, монофтонгізації дифтонгів [4]. Це цілком закономірно, адже діалект є мовною формою, призначеною насамперед для усного вживання. Речення на швабському діалекті значно коротші, ніж в літературній німецькій мові. Порівняємо, наприклад: «Moarn goschd ufs Rodhaus ond saischd em Schultes, i häb me andersch bsonna» (літ.: «Morgen gehst du auf das Rathaus und sagst dem Schultheissen, ich hätte mir anders besonnen!») [9: 67].

У зв'язку з тим, що звичайні слова в швабському діалекті піддаються значним змінам, не завжди можливо їх легко ідентифікувати, розпізнати, відновити їх форми і значення в німецькій літературній мові, наприклад: «i sott» – «ich sollte»; «Midnea» – «mitnehmen»; «Kear» – «Keller», «hem» – «mr» – «haben wir»; «Sem» – «mr» – «sind wir». Фонетичні деформації трапляються насамперед у складних консонантних сполученнях. До таких можна віднести глухий щілинний «IchLaut». У швабському діалекті цей приголосний нерідко повністю випадає, особливо в таких словах як: «noh» – «noch»; «De» / «dii» – «dich», «me» / «mii» – «mich», «hoh» – «hoch», «reat» – «Recht».

Аналізуючи групу середньонімецьких діалектів, розглянемо такі діалекти західносередньонімецької і східносередньонімецької підгрупи: пфальцьський, берлінський, гесенський, тюрінгський і саксонський діалекти.

Гесенський діалект є яскравим прикладом західносередньонімецьких діалектів. Однією з його фонетичних особливостей є те, що звук ich-Laut переходить в isch-Laut. Наприклад, wischtsch (wichtig). Також, як правило, закінчення у слів проковтується. Наприклад, singe (singen), die Wies (die Wiese). Скорочення торкнулися і граматики. Замість der Maria ihr Auto гесенці скажуть Marias Auto. Все це послужило нестійкості мовної форми. Як результат – часта заміна приголосних (зокрема буква b на w). Наприклад, Nebel – Hewwel, haben – hawwe.

Лексика гесінського діалекту своєрідна і деякі слова можуть означати цілі фрази. Наприклад, Guuuude wie? (Guten Tag, schön dich (Sie) zu sehen, wie geht es dir (Ihnen) denn), uffgestumbt (klein), gelle (nicht wahr?) [5].

Пфальцьський діалект є одним з небагатьох, на якому говорить все населення території, яку він займає. У граматиці характерною рисою є те, що в минулому часі умовного способу допоміжним дієсловом виступає *tun*. Наприклад, «*isch dād saan (ich täte sagen)*», тоді як в літературній німецькій ця фраза буде писатися так «*ich würde sagen*» [5].

Для берлінського діалекту типовим є ряд фонетичних і фонетико-морфологічних явищ:

- перехід звука *ch* в *ck*. Наприклад: *ick (ich), bisscken (bisschen), am nackstn Tag (am nächsten Tag)*;
- заміна дифтонгів *ei* та *ee* і *au* та *oo*. Наприклад: *ick hab keen Liebeskummer (ich habe kein Liebeskummer)*;
- редукція деяких слів, що стоять у ненаголошеній позиції. Наприклад: *Wie siehste 'n aus! (Wie siehst du denn aus!)*;
- елізії останніх приголосних звуків. Берлінський діалект відомий своїм питанням *wa* замість *was* [4: 44];
- елізія літери *t* в негативній частці *nicht* і в 3 особі однини теперішнього часу дієслова *sein (ist)*. Наприклад: «*Liebeskummer*» *is wieder son` Ding, wa?* («*Liebeskummer ist wieder so ein Ding, wa?*»);
- *wir* звучить як *wa* в берлінському (як і в інших північних німецьких діалектах). Наприклад: *Ertma sagn wa (erstmal sagen wir)*;
- перехід звуку *g* на *j* перед голосним. Наприклад: *Na ja, jut, jut! (Na ja, gut, gut!)*;
- фонетичні скорочення. Як правило, випадає початок неозначеного артикля. Наприклад: *So ne kleene Stubenfliege (so eine Stubenfliege)* [16: 86].

Для лексики характерне різноманіття термінів, які існують лише в берлінському діалекті. Наприклад, *Quadratlatzchen (große Füße), helle (klug)*.

Саксонський діалект поширений на всій території Саксонії. Люди, які ним розмовляють, соромляться свого діалекту, адже відносно недавно вони говорили літературною мовою. Однією з особливостей цього діалекту є те, що

саксонці люблять сильно скорочувати (haben wir або sind wir – hammeri simmer); буква а замінюється буквою о (Arbeit – Orbeit); звуки ch і sch не розрізняються (Tisch і Dich всеодно означає стіл); звуки k, p, t замінюються на g, b, d (karutt – gabudd.).

Нижньонімецькі діалекти мають нижньофранкські, нижньосаксонські і східнонижньонімецькі наріччя. Розглянемо такі діалекти цієї групи: нижньофранкські (нижньорейнські діалекти), нижньосаксонські (вестфальський, східнофризький діалект), східнонижньонімецькі (мекленбургський діалект).

Нижньонімецькі діалекти еволюціонували у вигляді суміші всіх балтійських мов. Спільні риси з голландською, шведською, англійською і навіть слов'янською мовами очевидні. Під впливом вехньонімецького пересування приголосних, нижньофранкські діалекти отримали такі особливості: звук «z» на початку слова переходить в «t», наприклад, замість «zwei» вживається «twee». Звук «ch» в середині слова частково переміщується в «k», наприклад, замість «machen» говориться «taken».

Яскравим прикладом нижньофранкських діалектів є нижньорейнські діалекти. Вони поширюються на території північного Рейну Вестфалії і Дюссельдорфа.

Словниковий запас нижньорейнських діалектів своєрідний. Наприклад: Bien (Bein), Hüss / Huus (Haus), Titt / Tiet (Zeit), Bos / Bosch / Boosch (Busch), Hoff / Gaerd / Jaart (Garten), Kend / Kenk / Weech / Weeht (Kind), tösse / tösche (zwischen), Iss / Ies (Eis).

Нижньорейнська вимова має багато спільного з кельнською. Як результат звук [a] переходить в звук [o]. Наприклад: fong замість fand або Bronk замість Brand.

Серцем Німеччини по праву вважається Вестфалія. Якщо провести кордон від Оснабрука через Мюнстер до Зауерланда, то на карті вималюються обриси серця. Здавалося б, люди, що говорять цим діалектом повинні мати велике серце, бути добродушними, миролюбними, але склався стереотип, що

вестфальці дуже вперті і ставляться до своєї мови дуже трепетно. Якщо до них звернеться незнайомець, використовуючи їх діалект, вони проігнорують сказане.

Вестфальські діалекти складні по своїй суті, вони діляться на чотири діалектні області (das Münsterländische, das Westmünsterländische und dann das Ostwestfälische und das Südwestfälische), в яких існує дуже багато дрібних діалектних областей, що відрізняються особливостями вимови, формотворення і словникового складу. Всі ці ознаки є причинами того, що діалекти вживаються дуже рідко. Особливо це стосується молодого покоління.

Фонетичною особливістю вестфальських діалектів є *jüngerer á-Laut* і *alten ā-Laut* (вимовляється як «ат»). Хоча, на півночі Вестфалії обидва звуки об'єдналися. Наприклад, (Schaf) – Schop – (північ) Schaop; (Schlafen) – slopen – (пн.) Slaopen; (Hase) – Hase – (пн.) Haose; (Klagen) – klagen – (пн.) Klaogen; (Wasser) – Water – (пн.) Waoter.

Більшість коротких голосних у відкритому складі в вестфальських діалектах підпадають під вплив дифтонгізації. Наприклад, вестфальці скажуть Lāben (Leben), iāten (essen), wieten (wissen), iems (Ems), uapen (offen), Fuegel (Vogel). У деяких випадках дифтонгізація діє і на довгі голосні.

Словниковий склад вестфальців різноманітний і складний. Вестфальці говорять небагато, але те, що вони говорять, сказано по суті. У лексичному відношенні вестфальський діалект характеризується наявністю власних слів, що не мають коренів в стандартній німецькій мові. Наприклад, Beßvader (Großvater), Moder (Mutter), Blae / Blage (Kind), Broer (Bruder), Hiärte (Herz), iätten (essen), Tied (Zeit), Wicht (Mädchen). Оскільки в цілому для вестфальського діалекту не існує норм правопису, слова пишуться згідно з вимовою.

Східнофризькі діалекти тісно пов'язані з голландською мовою. Структура речення, граматики і вимова є класичними для нижньонімецьких діалектів. Характерні особливості східнофризьких діалектів помітні лише у вимові і словниковому складі, в якому присутні багато слів з фризської, що є прамовою

цього регіону, і з англійської. Наприклад, gau (schnell), jömmers (immer), proten (sprechen), quoart (böse), Wulkje (Wolke), Beje (Beere), hum (ihm, ihn), Eiland (Insel), bletsig (dreckig),

Аналізуючи східнонижньонімецькі діалекти, ми взяли до уваги мекленбурзький діалект. Він поширений в західній частині федеральної землі Мекленбург-Передня Померанія. У мекленбурзькому діалекті збережені особливості нижньонімецьких діалектів, але важливу роль відіграє вимова: повільна і протяжна. Довгі голосні звуки, безліч дифтонгів – все це характерно для мекленбурзького діалекту. Наприклад, замість wohnen кажуть wounen, Rivalität – Rivalitäit, Kuh – Kou, Mecklenburg – Mäkelbörg.

Лексика мекленбурзького діалекту характерна і важка для розуміння. Наприклад, achtern (hinten), appeldwatsch (verrückt), Diern (Mädchen, junge Frau), drög (trocken), klönen (sich unterhalten), lütt (klein), schnacken (redden), suutsche (ruhig), tünen (lügen), vertellen (erzählen), plätten (bügeln).

Роблячи *висновок*, можна стверджувати, що німецька мова – одна з найбагатших мов світу, в якій збереглася величезна кількість говірок зі своїми особливостями. Німецькі діалекти відрізняються не тільки на рівні лексики, а й граматики і фонетики, що представляє труднощі у вивченні даних діалектів і комунікації між представниками різних регіонів країни. На сьогоднішній день стандартна німецька мова – це симбіоз верхньонімецьких і середньонімецьких діалектів. Літературна німецька дуже сильно відрізнялася від нижньонімецького діалекту і через це застосовувати їх разом було неможливо. Зараз жителі Німеччини майже не вживають нижньонімецький діалект, а говорять німецькою літературною мовою. А ось у центральній та південній частині країни збереглися місцеві діалекти, так як вони були схожі на літературну німецьку мову.

Література

1. Александров О.А. Зарубежная немецкая диалектология: от прошлого к современности // Вестник науки Сибири. – 2012 – №4(5) – С.240–246.
2. Герман-Винтер Г. Влияние социалистического способа производства на языковую коммуникацию в северных районах ГДР// Актуальные проблемы языкознания ГДР. – М., 1979. – С. 139-161.
3. Григорьева О. П. Исторические особенности немецких диалектов и их взаимосвязь с современным немецким языком / О. П. Григорьева // Вестник ВГУ, Серия “Лингвистика и межкультурная коммуникация”, 2005. – С. 41 – 44.
4. Девкин В. Д. Особенности немецкой разговорной речи / В. Д. Девкин. – М. : Международные отношения, 1965. – 318 с.
5. Домашнев А. И. Особенности диалектно-литературного взаимодействия в национальных вариантах немецкого языка / А. И. Домашнев, Л. Т. Копчук // Лексика и лексикография. – М. : 2000. – С. 85 – 96.
6. Домашнев А.И. Национально-региональная вариативность немецкого литературного языка. – Л., 1970. – 275 с.
7. Жирмунский В. М. История немецкого языка / В. М. Жирмунский. – М. : Высш. шк., 1965. – 406 с.
8. Жирмунский В. М. Немецкая диалектология / В. М. Жирмунский. – М. : Наука, 1995. – 376 с.
9. Жирмунский В. Национальный язык и социальные диалекты. – Л., 1936. – 297 с.
10. Левковская К. А. Лексикология современного немецкого языка / К. А. Левковская. – М. : Учпедгиз, 1956. – С. 127 – 145.
11. Филичева Н. И. Диалектология современного немецкого языка / Н. И. Филичева. – М., 1983. – 184 с.
12. Филичева Н. И. История немецкого языка / Н. И. Филичева. – М. : Наука, 1959. – 164 с.
13. Dialekt und Dialektliteratur: Hans-Rüdiger Fluck/Michael Maier (Hrsg.): Dortmund: Grüwel//Konkordia, 1979. – 345 S.

14. Göttert K.-H. Deutsch: Biographie einer Sprache / K.-H. Göttert. – Berlin : Ullstein Buchverlage, 2011. – 400 s.
15. Heyberger J., Schmitt Ch., Wilhelm A. Bavaria: Landes- Und Volkskunde Des Bayern, Zweiter Band. Munchen. 2010. – 256 p.
16. Kronhaus M. Sprachverfall und Sprachpflege / M. Kronhaus // Die Macht der Sprache. – München : Langenscheidt Verlag, 2008. – S. 85–89.
17. Löffler H. Probleme der Dialektologie: Darmstadt, 1974. – 234 s. 15. Mundartliteratur. Texte aus sechs Jahrhunderten. Frankfurt/M: Manfred Bosch (Hrsg), Diesterweg, 1979. – 423 s.

Ivaniseli Olena

Phonetic and lexico-semantic peculiarities of the dialect of the German language

The article is devoted to the investigation of dialectal features of contemporary German language at the level of phonetic and lexical changes. Dialect derivations show innovation and are characterized by a variety of lingual forms at all levels of their system. The concept of the territorial dialect and its relation with the modern literary German language are explored. The comparative analysis reveals the deviations from the literary standard, especially in the field of phonetics and vocabulary.

Key words: german language, dialect, phonetics, vocabulary, common and distinctive features.